

مردم‌نگاری روستای کالج

امیر هاشمی مقدم

به سفارش مؤسسه آموزش عالی مازیار

۱۳۹۲

مؤسسه آموزش عالی مازیار
(دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مازندران)

انتشارات دریاچه

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مردم‌نگاری روستای کالج/امیر هاشمی مقدم : به سفارش موسسه آموزش عالی مازیار.
تهران: دریاچه نو، ۱۳۹۲
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
۶۰۰۰ ریال - ۹۶۴-۹۹۴۵-۷۵-۰
وضعیت فهرست نویسی
فیبیا
موضوع
کالج
موسسه آموزش عالی مازیار
شناسه افزوده
DSR۲۱۱۵ / الف/ ۲ ۱۳۹۲
رده بندی کنگره
۹۵۵/۲۲۶
رده بندی دیویی
۲۳۴۰۴۰۱
شماره کتابشناسی ملی

مردم‌نگاری روستای کالج

امیر هاشمی مقدم

ناشر: دریاچه نو؛

و گروه مدیریت جهانگردی و هتلداری موسسه آموزش عالی مازیار رویان.

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۲

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰،۰۰۰ ریال

موسسه آموزش عالی مازیار
(در رویان رویان)

داریچنو

دانشگاه مازیار: مازندران، نور، رویان، جنب شهرک شهید بهشتی. تلفن: ۶۲۲۸۷۸۷-۰۲۱-۱۳۲
نشانی ناشر: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوی رشتچی، شماره ۱۵، واحد ۵
کدپستی: ۱۳۱۳۹۷۵۹۷۳ / تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۳۳۷۸۰-۱ / www.daricheno.ir

کلیه حقوق این اثر متعلق به موسسه آموزش عالی مازیار رویان است.

فهرست مطالب

۹	..... مقدمه
۱۵	..... نشانه‌های آوانویسی
۱۷	..... معرفی و موقعیت جغرافیایی
۱۸	..... مردمان کالج
۱۹	..... شرایط اقلیمی
۲۰	..... پوشش گیاهی و طبیعی
۲۰	..... چشمه‌ها
۲۲	..... حیات جانوری
۲۳	..... مخاطرات طبیعی
۲۴	..... راههای ارتباطی
۲۵	..... حمل و نقل
۲۷	..... تاریخچه کالج
۳۱	..... برخی چهره‌های برجسته تاریخی
۳۱	..... سالار فاتح
۳۲	..... میرزا ولی‌خان دیوسالار

۳۲	شیخ تقی مجتهد کلاگر کالجی
۳۴	کدخداهای دیگر بزرگان
۳۴	اختلافات و درگیری‌های محلی
۳۵	وجه تسمیه کالج
۳۷	معماری
۴۰	اسباب و اثاثیه
۴۲	اقتصاد و مشاغل
۴۲	کوزه‌گری (کلاگری)
۴۳	کشاورزی
۴۴	دامداری
۴۷	مشاغل دیگر و صنایع دستی
۴۹	دادوستد
۵۰	آموزش و پرورش
۵۲	دین و اعتقادات مذهبی
۵۳	مکانهای مقدس
۵۹	خوراکیهای محلی
۶۲	پوشاک محلی
۶۳	هنر و بازی
۶۳	موسیقی محلی
۶۶	رقص
۶۸	هنرهای نمایشی

۶۸	بازی‌ها و ورزش‌ها.....
۶۸	بازی‌های پسرانه.....
۷۴	بازی‌های دخترانه.....
۷۴	بازی با حیوانات.....
۷۶	رویدادهای مهم زندگی.....
۷۶	به دنیا آمدن بچه.....
۷۷	ازدواج.....
۷۷	۱. خواستگاری.....
۷۸	۲. عقد.....
۷۹	۳. پرده‌اشکنی.....
۷۹	۴. عروسی.....
۸۱	۵. پس از عروسی.....
۸۱	طلاق.....
۸۲	مرگ.....
۸۲	مراسم و جشنهای مهم.....
۸۳	نوروز.....
۸۵	سیزده‌به‌در.....
۸۵	نرزمایشو.....
۸۵	تیرماسیزده‌شو.....
۸۶	شب یلدا.....
۸۶	چهارشنبه‌سوری.....

خوشبختانه چند سالی است که کتابها و تیکنگاری‌هایی (چه در قالب حرفه‌ای و چه در قالب غیرحرفه‌ای) درباره روستاها و شهرهای این دیار در حال انتشار است. شهرستان نور به عنوان یکی از بخشهای سرنوشت‌ساز این منطقه (که روزگاری دراز مرکز سلسله پادوسپانان بوده) نیز از این قاعده مستثنی نبوده و نیست. از سال ۱۳۵۱ که دکتر پیروز مجتهدزاده رساله پایان‌نامه کارشناسی‌شان را در این باره و با نام «شهرستان نور» منتشر کردند، تاکنون، مقالات و کتب چند درباره این منطقه به نگارش در آمده است.^۱ خوشبختانه اهالی این شهرستان نیز از هرگونه تلاشی برای ثبت و ضبط رویدادها و داشته‌های فرهنگی سرزمین‌شان و شناساندن آن به نسل‌های بعدی، استقبال می‌کنند. در همین راستا، در سال ۱۳۸۹ دکتر رضا سالاریان، ریاست وقت مؤسسه آموزش عالی مازیار به نگارنده این سطور پیشنهاد داد تا کتابچه‌ای درباره روستای کالج از توابع شهرستان نور تدوین کند. با توجه به علاقمندی دانشجویان گروه مدیریت جهانگردی، بخشی از این مهم به این افراد سپرده شد تا در گردآوری داده‌ها به نویسنده یاری رسانند. بنابراین تیم پژوهشی‌ای مرکب از تعدادی از دانشجویان تشکیل شد و ۱۲۰ پرسشنامه^۲ و تعداد قابل توجهی مصاحبه با اهالی کالج که اکنون عمدتاً در شهرهای نور و رویان، و همچنین روستاهای تاشکوه، تسکا^۳ و کاسگر محله ساکن‌اند انجام شد. متأسفانه این فرایند همزمان شد با دانش‌آموختگی بیشتر دانشجویان یادشده و این مهم به تعویق افتاد. در همین زمان، گروهی از دلسوزان تاریخ و فرهنگ کالج، به سرپرستی آقای عبدالرضا دیوسالار اقدام به تدوین مجموعه مقالاتی درباره کالج (با محوریت

۱. از جمله می‌توان به کتابی که دکتر صفر یوسفی به تازگی به نام «جغرافیای تاریخی نور» نوشته اشاره کرد. نسخه اولیه این کتاب، توسط نگارنده همین سطور به طور کامل ویرایش ادبی و علمی شد که متأسفانه برخلاف وعده، نه تنها عنوان ویراستار ذکر نشد. بلکه حتی در مقدمه کتاب هم هیچ نامی از ویراستار برده نشد. حتی در نسخه پیش از چاپ این کتاب، عین این عبارت در صفحه سپاسگزاری درج شده بود که در نسخه منتشرشده، به دلایل نامعلومی کلاً حذف شده است: «۱- جناب آقای امیر هاشمی مقدم، مدیر پژوهشی دانشگاه مازیار رویان که ضمن پذیرفتن مسئولیت ویراستاری ادبی کتاب با بازخوانی دقیق متن نکات ارزنده‌ای را یادآور شدند».

۲. بیشتر این پرسشنامه‌ها با تشریحی بود و درباره رسوم و بازی‌ها و... پرسشهایی را طرح کرده بود؛ یا نظرات کالجه‌ها را درباره توسعه گردشگری در این روستا جویا شده بود که بعداً این بخش از پژوهش حذف شد.

شجره‌نامه آقا یوسف دیوسالار که بسیاری از اهالی کالج علیا از نوادگان ایشان هستند) نمودند که در نوع خود اثری بسیار ارزشمند و قابل تقدیر است. با توجه به پایان همکاری نگارنده با مجموعه مازیار، بالاخره عزم جزم شد تا یکبار دیگر گفتگوها و مصاحبه‌هایی با برخی آگاهان محلی صورت گرفته و بر اطلاعات قبلی افزوده شود که نتیجه، اثری است که در پیش رو می‌بینید.

ارائه چند توضیح درباره این اثر بایسته است؛ نخست اینکه نام مردم‌نگاری را یدک می‌کنند در مردم‌نگاری‌ها اقدام به ثبت و ضبط همه یا برخی ابعاد فرهنگ یک جامعه مشخص و محدود می‌شود. بنابراین قاعدتاً می‌بایست فرهنگ امروزی کالج نیز در این اثر ثبت و ضبط می‌شد. اما از آنجا که امروزه کالج دیگر تقریباً سبک دائمی ندارد و بیشتر به صورت روستایی کوهستانی درآمد که در روزهای پایان هفته‌ی ماه‌های گرم تابستان پذیرای آنهایی است که در این روستا خانه دارند، انجام این مهم میسر نیست. اما در سنت مکتب انسان‌شناسی فرهنگی^۱ امریکایی، ثبت و ضبط فرهنگهایی که رو به فراموشی است هم مردم‌نگاری نامیده می‌شود؛ حتی اگر آن فرهنگ دیگر اجتماع مشخصی نداشته باشد. نگارنده با توجه به اینکه فرهنگ روستای کالج به واسطه پراکنده شدن جمعیتش در شهرها و روستاهای گوناگون در حال فراموشی است، به پیروی از سنت انسان‌شناسی فرهنگی امریکایی، نام مردم‌نگاری بر این اثر نهاد.

نکته دیگر آنکه در این شیوه گردآوری داده‌ها، آنچه در حافظه اهالی درباره گذشته‌شان باقی مانده نیز، ارزشمند بوده و باید ثبت و ضبط شود. بنابراین لزوماً داده‌ها مستند به منابع مکتوب نیست و بسیاری از آنها حتی ممکن است با منطق و خرد همخوان نباشد. دیگر آنکه ویژگی شفاهی بودن یک یاد و خاطره باعث شاخ و برگ دادن یا حذف برخی بخشهای آن می‌شود. در گردآوری این اثر پس از ثبت روایتهای مختلف درباره یک رویداد، تلاش شد تا نقاط مشترک دیدگاه‌ها در کنار هم قرار گیرد. بنابراین ممکن است

برخی از روایت‌های ثبت‌شده در این اثر، مورد تأیید همگان نباشد. همچنین در مردم‌نگاری و کارهای تک‌نگاری^۵ از این دست، هر باور عامیانه یا آنچه که اصطلاحاً خرافه نامیده می‌شود نیز مهم و ارزشمند است. در این باره کتابهای بسیاری در دنیا و گوشه گوشه ایران گردآوری شده که پایه و اساس‌شان همین داستان‌هایی بوده که امروزه قابل باور نیست. ثبت و بازگویی این داستانها و باورها نه نشان‌دهنده تأیید و نه رد آنهاست؛ بلکه به ضرورت اهمیت ثبت‌شان صورت پذیرفته است.

نکته پایانی اینکه درباره برخی موارد (همچون برخی شخصیت‌های کالجبی شرح داده شده و یا شیوه احداث جاده کالج) اطلاعات بسیار فراوانی به دست آمد که گنجاندن همه آنها در این اثر می‌توانست باعث به حاشیه راندن موضوع اصلی شود. بنابراین به توضیح در حد کافی بسنده شد.

در گردآوری داده‌های این اثر افراد بسیاری یاری‌رسان‌مان بودند که نام بردن از تک تک آنها در اینجا امکان‌پذیر نیست. اما بیشترین افرادی که در این راه کمک کردند عبارتند از:

پیش از همه، دکتر رضا سالاریان که پیشنهاد انجام این کار را دادند؛ مُصرّانه پیگیر بوده و گاهی همراه‌مان به کالج می‌آمدند؛ هر منبع و عکسی که درباره کالج به دست‌شان می‌رسید را در اختیارمان می‌گذاشتند؛ در بیشتر مواردی که بین دیدگاه من به‌عنوان پژوهشگر و دیدگاه ایشان به‌عنوان کارفرما اختلاف به وجود می‌آمد، اجازه می‌دادند نظر پژوهشگر اعمال شود، هرچند مورد قبول‌شان نباشد؛ و نهایتاً آنکه بزرگوارانه از دیرکرد ما در انجام این پژوهش چشم‌پوشی کردند. سپس این بزرگواران که هر کدام بخشی از اطلاعات را از طریق گفتگوها و مصاحبه‌های نسبتاً طولانی در اختیارمان قرار دادند که نام‌شان به ترتیب حروف الفبا تنظیم شده است:

آقایان و خانمها: حق‌جو (قوام‌الدین)، دیوسالار (سلمان)، سالار (مریم)، سالاریان (حاج احسان‌الله)، سالاریان (ایرج)، سالاریان (باباعلی)، سالاریان

(حاج عباس)، سالاریان (مهندس حسین)، سالاریان (عبدالحسین)، سالاریان (علی عمران)، سالاریان (فرامرز)، سالاریان (محمودرضا)، سالاریان (منصور)، فخاری (حاج قدرت)، فرخ‌سیر (علی اصغر)، کلاگر (شکرالله)، کوزه‌گر کالجی (جبّار)، کوزه‌گر کالجی (زهره)، کوزه‌گر کالجی (یوسف)، مجتهدزاده (پیروز)، مجتهدزاده (نورالدین) و دیگر بزرگوارانی که نام‌شان از قلم افتاده و امیدوارم پوزشم را پذیرفته و خطایم را ببخشایند. آقای سهراب کاظمی، کارشناس امامزاده‌ها در اداره حج و اوقاف شهرستان نور و آقای فرشاد نائیج، پژوهشگر فرهنگ عامه این شهرستان نیز کمکهای سودمندی را ارزانی داشتند که سپاس‌ام را در اینجا اعلام می‌کنم.

از سوی دیگر، آنچنان که شرح دادم، چندین دانشجو در انجام این طرح یاری‌رسانم بودند. نخست باید از خانم سیده فاطمه سجادی نام ببرم که بیشترین زحمات بر عهده ایشان بود. سایر دانشجویانم که در گردآوری اطلاعات همکاری کردند به ترتیب میزان همکاری‌شان عبارتند از: کامیز قلیخانی، هدی فیوج، محمدرضا گوهری، سوگند نصرالله‌پور، فروهر برقی فوشازده، جمال خیری و نرجس سالاریان.

به هر روی امیدواریم این گامهای آغازین، با تلاشهای دیگر دوست‌داران تاریخ و فرهنگ کالج، تداوم یابد. در پایان درخواستم از خوانندگان این است که نویسنده را از انتقادات و پیشنهادهای سازنده خود محروم نمانند. همچنین از اهالی گرمی کالج خواهشمندم چنانچه اطلاعات یا اسناد و مدارکی درباره کالج در اختیار دارند، در اختیار نگارنده قرار دهند تا در نوشته‌های احتمالی بعدی مورد استفاده قرار گرفته و بر غنای آثار مربوط به کالج افزوده شود.

امیر هاشمی مقدم

بهار ۱۳۹۲

moghaddames@gmail.com